

ПЕЧАТЪТ В СЛИВЕН ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО 1944 г.

Таня Станева

Журналистиката на един народ се създава върху основите на общественоекономическото и културното му развитие. В духовното, стопанското и политическото възраждане на българите Сливенският край заема водещо място. По тези теории българските книги и периодични издания се разпространяват през първата половина на XIX в. Тогава, след значително икономическо развитие, започва разместване на социалните пластове. Наред с тясно свързаната с турския феодален ред чорбаджийска прослойка се заражда и новата – буржоазна класа.

Враждебността на турската власт и на фанариотското духовенство срещу развитието на националната ни печатна книжнина в трите четвърти на XIX век е причина да няма български печатници в Сливенско. Като се има предвид тежката цензура на османската власт върху печата, както и санкциите срещу редактори и дописници, лесно ще се обясни големият брой анонимни дописки от Сливен, Котел, Нова Загора, Жеравна, Градец, особено във вестниците на Г. С. Раковски, Хр. Ботев и Л. Каравелов, а и подписаните с псевдоними статии в цариградските български вестници.

Появата на първия вестник в Сливенският край е свързана с читалището и с годината 1871. По това време ученическото дружество „Учтивост“ решава да създаде свой печатен орган. Поради липсата на печатница остава възможността вестникът да се пише на ръка с печатни букви. За редактори са определени 12–13-годишните ученици: Добри Панайотов Минков, Петър Иванов Данчев и Александър хаджи Николов Козаров. Този първи вестник в Сливен е наречен „Светлина“. Малката му програма е непретенциозна. Според нея задачата на вестника е да пръска духовна светлина и просвета сред учениците, сред членовете

на местното читалище и населението, за да ги подготвя за щастливите бъдници на отечеството и да работи за разпространението и сътрудничеството на българския печат.

Ръкописното вестниче „Светлина“ е с информационно съдържание. В него се разглеждат и въпроси от текущ книжовно-политически характер. Редакторите му редовно поместват рубрика „Хроника“ и дискуссионни филологически бележки. От вестник „Светлина“ излизат около 10 броя – по един седмично. Той се излага на прочит в читалището и в църковното кафене на църквата „Хаджи Димитър“, като върви от ръка на ръка всяка седмица.

Създателите на първия вестник в Сливен по-късно се изявяват като известни фигури на българската журналистика – сътрудници, издатели и редактори на общественополитически вестници и научни списания.

След подписването на Берлинският договор от 13 юли 1878 г. Сливенският край остава в Източна Румелия. Областта е под пряката военна власт на Турция, нейният управител се назначава от султана и тя се ползва с административна автономия. За столица е определен Пловдив, а Сливен е седалище на губерния. Върху развитието на сливенската периодика през този период влияе специфичната икономическа и обществено-политическа атмосфера на автономната област, която е различна от тази на княжеството.

Първоначално в Източна Румелия е валиден турският Закон за печата от 1865 г., но когато председател на Постоянния комитет в Пловдив става Иван Евстатиев Гешов, е приет специален Закон за печата от 2 декември 1880 г., тъй като консерваторите се оплакват от „разюздеността на печата“.

След Освобождението Петко Р. Славейков се установява в Сливен като чиновник за особени поръчки при руския сливенски губернатор. Тук той среща подготвени публицисти, познати му от неговата цариградска журналистическа дейност. Славейков успява да осигури подкрепата на руската администрация, за да се уреди печатница и да се издава вестник в Сливен.

Известно е, че по инициатива на Петко Р. Славейков на 3 май 1870 г. в Цариград се основава първото българско печатно дружество „Промисление“. През 1873 г. Петър Карапетров заедно с Петър Децимиров и печатаря Иван Дочков набавят за дружеството печатница от чужбина. През 1876 г. турските власти затварят Петър Карапетров във връзка с издаването на списание „Ден“ и отношението му към зверствата по време на Априлското въстание, печатницата е закрыта, а Петър Карапетров – разорен. След Освобождението, със своя стар познат от цариградските вестници „Гайда“ (1863 – 1866 г.) и „Македония“ (1866 – 1872 г.) – печатаря Иван Дочков, Петко Славейков успява да осигури средства от видни сливналии като: д-р Георги Миркович, д-р Добри Минков, д-р Начо Планински и др., за да закупи и достави печатницата на Петър Карапетров в Сливен и да се започне издаването на вестник „Българско знаме“.

Печатницата „Българско знаме“ се намира в старата къща в южната част на площад „Хаджи Димитър“ и е притежание на д-р Георги Миркович. Тя разполага с две английски печатни преси, едната от които с формат 63 на 95, а другата 59 на 84 см. От 1887 г. печатницата „Българско знаме“ става собственост на дружеството „Марко Иванов – Сие“.

Първият брой на вестник „Българско знаме“ излиза на 10 февруари 1879 г. Той е редактиран от Петко Славейков, който след това напуска Сливен, за да участва в Учредителното събрание във Велико Търново. Но около вестника той успява да обедени сътрудничили на предосвобожденският печат опитни и талантиви журналисти – д-р Добри Минков, д-р Георги Миркович, д-р Начо Планински, Иван П. Славейков и други.

Първият брой на вестника излиза във формат половинка от 54 на 72, в четири страници. Материалите му са набрани със светъл шрифт и са разположени в четири колони, разделени със светли колонинии от 2 пункта. Заглавието е наборно. То заема горния ляв край на първите две колони на първа страница. Подзаглавието – „Вестник за политически и книжовни новини“, е набрано с черни букви от тогавашния шрифт с кегел 20 пункта. Под него е пояснено, че вестникът се издава всяка събота. В заглавката, вляво над първата колона, се чете: „Уведомяваме

читателите, че всичко що се отнася до спомоществоваността и управлението на „Българско знаме“ да се отправя до д-р Георги Миркович от Сливен.“ В десния долен край е разположен друг текст: „Цена за година – 15 франка, за 6 месеца – 8 франка, 1 брой – 30 сантима.“

От брой 5 заглавието на вестника графически се изменя. Буквите са афишни, с голям кегел. Заглавието заема вече цялата ширина на първата страница (и четирите колони горе). От брой 2 единичната цена на броя се повишава на 40 сантима. На четвърта страница, най-долу, под линия, е обявено редакцияното ръководство: издател – Георги Миркович, редактор – Добри Минков. От брой 6 редакцията променя подзаглавието – „Вестник за политика и книжовност“.

Поради това, че са известни 24 броя от „Българско знаме“, досегашните изследователи на периодичния печат приемат, че последния брой 24 на вестника е излязъл на 21 юли 1879 г. Това възприемат и създателите на анотирания библиографски указател „Български периодичен печат – 1844 – 1944 г.“ (том 1., 1962, с. 149); професор Георги Боршуков в своя труд „История на българската журналистика“ (София., 1965 г., с. 393), и професор Симеон Табаков в „История на град Сливен“ (София, т. 2., 1986). Д-р Борис Андреев в книгата си „Начало, развитие и възход на българския печат“ (том 1., 1946, 13–14) посочва, че от вестник „Българско знаме“ са излезли 27 броя. За това, че твърдението на д-р Борис Андреев може би има основание, налице е още едно доказателство в самия вестник „Българско знаме“. В последния известен на нашата библиография брой 24 от 21 юли 1879 г., в края на подлистника „Американските патриоти“, разположен на вътрешните страници, не е отбелязано „край“, а „следва“. Предполага се, че редакторите не биха допуснали това несъответствие, ако са били убедени, че следващият брой няма да излезе. Можем да предположим, че „Българско знаме“ временно е бил спрян поради някакви извънредни обстоятелства, и да приемем хипотезата, че след брой 24 вестникът е продължил да излиза, но екземпляри от тези броеве не са запазени.

Предположението за излизането на „Българско знаме“ и след 1879 г. се основава и на текста в заглавието на хумористичния в. „Смешлю“, който излиза

от 8 септември 1882 г. до 20 юни 1885 г., гласящо, че редакцията и администрацията на вестника се намират в печатницата на в. „Българско знаме“.

Програма: Уводната статия със заглавие „Обявление“ в първия брой на вестника е набрана с получерен шрифт и носи подписа на издателя д-р Георги Миркович. В нея се обявява политическата линия на вестника, който придобива либерално направление, дадено му още от Петко Славейков. Статията се спира на значението на журналистиката за развитието на страната. Авторът изтъква с няколко думи положението на българите в Източна Румелия: „Днеска ние ставаме много – малко свободни и по-независими. С едно слово придобиваме самостоятелно колко-годе положение“.

Програмната декларация на вестника е много спокойна. В нея повече се набляга на информационната функция и тя е духът на политическите умерени, просветителски разбирания на сливенските търговци и занаятчии по време на робството и след Освобождението. Но сътрудниците на вестника още от първите броеве излизат извън рамките на спокойната и неутрална програма. „Българско знаме“ от брой на брой става все по-смел изразител на чувствата, настроенията и стремежите на либерално-демократичната средна и дребна буржоазия, на занаятчийството, на народната интелигенция, на широките градски и селски маси. Вестникът се обявява за обединение на българските земи и българизиране на държавния апарат в областта.

Редактори и сътрудници: Редакторът – *Добри Петров Минков*, е роден в Сливен през 1856 г. Ученик е на Добри Чинтулов. Заедно с връстниците си Петър Данчов и Александър Козаров издава първия сливенски ръкописен вестник – „Светлина“. По-късно той е изпратен да учи в цариградския Робърт колеж. По време на Априлското въстание Добри Минков публикува редица статии в лондонските вестници: „Таймс“ и „Дейли нюз“. След това учи право в Брюкселския университет, получава и научната степен „Доктор на правните науки“. От 1876 – 1877 г. Добри Минков участва като редактор в основания в Цариград от Лафан Ханли вестник „Лефан таймс“ – „Източно време“. През 1881 – 1883 г. д-р Минков, като прокурор в Плодивския апелативен съд, сътрудничи на вестниците: „Народний глас“, „Южна България“,

„Марица“, както и в списанията: „Наука“, „Знание“, „Дума“. Като главен секретар в Министерството на правосъдието от 1 януари 1889 г. той пише редовно в „Юридическо списание“, а от 1904 г. става негов редактор.

Д-р Минков е известен и като опитен преводач от английски език. Умира на 85 години на 15 април 1940 г.

Издателят на вестника – *д-р Георги Вълков Миркович*, е роден в гр. Сливен през 1825 г. До 1840 г. учи при Сава Доброплодни в Котел, но баща му го спира от учението и го заставя да продава вълна в дюкяна му. По инициатива на д-р Иван Селимински през 1847 г. Георги Миркович бива изпратен в Киевската духовна семинария. Там той учи само една година и след смъртта на баща си заминава да следва в гръцко училище в Кору Чешме – Цариград. След това той постъпва в католическото френско училище в Бебек. От 1851 г. учи в медицинския факултет в град Монпелие – Франция, където завършва медицина през 1856 г. За своите революционни дейности и планове д-р Георги Миркович попада в Диарбекир. Оттам се връща в Сливен след Освобождението. Д-р Миркович активно сътрудничи на сп. „Български книжици“ (1867 – 1868 г.). Той съставя и едни от най-старите граматики – „Българска граматика“ (1860 г.) и „Практическо приготвяне за граматиката в основните училища“ (1883 г.). Д-р Георги Миркович умира в град Сливен на 29 септември 1905 г. на 80-годишна възраст.

Д-р *Начо Планински* е роден в Стара Загора през 1847 г. Завършва медицина в Румъния. След 1870 г. се установява като градски лекар в Сливен, но през 1877 г. е заточен в Диарбекир. След завръщането си през 1878 г. работи като околийски лекар и инспектор на училищата. Наред с активното участие в изграждането на опълченските отряди от Нова Загора и Сливен, както и в подготовката на Съединението през 1885 г., д-р Планински участва и в издаването на първия сливенски вестник „Българско знаме“. Умира на 7 ноември 1895 г. в Сливен.

Между сътрудниците на вестника трябва да се спомене и *д-р Александър Козаров*. Той е инспектор в сливенското реално училище. Сътрудничи в сп. „Градина“ на Илия Блъсков (1874 – 1875) и във в. „Българин“ на Христо Бъчваров (1877 – 1878).

Краткият живот на първия сливенски вестник не намалява голямото му значение за политическото, икономическото и културното развитие на град Сливен, сливенския край и на страната в първата свободна година. След спирането на в. „Българско знаме“ цели две години областта остава без местен вестник. През това време интересите на читателите към вътрешнополитическите и външнополитическите събития се задоволяват от получаваните от Пловдив вестници: „Марица“ и „Народний глас“ и от София: „Витоша“ и „Български глас“ на консерваторите и „Целокупна България“ и „Независимост“ на либералите от княжеството.

От излизането на последния брой на „Българско знаме“ до времето, през което излиза вторият вестник на окръга – „Съветник“ (1881 – 1883, 1890 г.), стават съществени изменения в икономическия и обществено-политическия живот на окръга. Тези изменения налагат своя отпечатък върху съдържанието и политическото направление на журналистиката в сливенския край.

Процесът на разслоение на селяните, започнал след Освобождението, продължава с още по-бързи темпове. При ликвидирането на господарските и чифликчийските земи най-големи територии попадат в заможните селяни. Малоимотните сливналии заемат пари с високи лихви или продават част от имуществото си, за да изкупят земя. Така бързо попадат в крайно тежко положение.

Брой 1 на в. „Съветник“ излиза на 10 декември 1881 г. Издаването му продължава три непоредни години, както следва:

Година I от брой 1 до брой 52 – от 19 декември 1881 г. до 16 ноември 1882 г.

Година II от брой 1 до брой 52 – от януари 1883 г. до декември 1883 г.

Година III от брой 1 до брой 52 – от 8 февруари 1890 г. до 15 декември 1890 г.

През първата година до брой 38 заглавието е набирано с кириграфни букви в готически стил, от брой 39 с черни афишни букви, а от година III, брой 1 – със същите букви, но с декоративен шрифт (с каквито е набирано и заглавието на вестник „Българско знаме“,

а след това и на вестник „Смешлю“). Вестник „Съветник“ излиза всяка събота в четири страници. Заглавието е разположено на почти целия първи горен ред на първата страница. Едногодишният абонамент за областта възлиза на 2 рубли, а извън нея на 2 и половина рубли. Отделен брой се продава по един грош. Вестникът излиза във формат четвъртинка от 70 на 100. По решение на Постоянната комисия от 5 ноември 1889 г. той е бил променен на четвъртинка от 59 на 84.

В излезлия през 1966 г. в София аотиран библиографски указател „Български периодичен печат 1844 – 1944 г.“, т. II, с. 376, № 6981, не се посочват данни за вестник „Съветник“.

Вестникът е организиран по решение на сливенския префект Начо Начев и Постоянната окръжна комисия по предложение на Христо Николов, който става негов отговорен редактор. Поради конфликт с комисията обаче, той напуска през 1882 г. Така броеве 41–43 излизат с редактор д-р Георги Миркович. Редактор на вестника е д-р Петър Данчов, от брой, на година III – Н. Генов, а от брой 12 – Янко Капитанов. Редакцията и администрацията на вестника се намират в Окръжната постоянна комисия, а отпечатването му се извършва в печатница „Българско знаме“ в Сливен. В началото на година I (до края на март) тиражът е 1200, като по-късно спада до 1100 бройки. От 1 април 1882 г. за пласирането на вестника се грижи специално лице – писарят Д. Ахмаков.

Програма:

Когато говорим за програмата на в. „Съветник“, трябва да се има предвид, че той има два периода на развитие – 1881 – 1883 г. и 1890 г. Те се характеризират със съвсем различна политическа, обществена и икономическа ориентация. Програмата на „Съветник“ е направена от окръжния управител (префект) Начо Начев. В нея се казва, че вестникът ще отделя внимание на „всичко знаменито в политическия и дружествения живот, ще има поглед върху напредъка на стопанството, на науките и изкуствата, на книжовната и търговска работа. Подлистникът ще включва забавно-поучителни членове и тук-таме неговият хуморестическо-бодлив характер ще размива читателите и бодящем, ще им мисли

доброто.“ Вестникът си служи с по-малко заглавия и повече рубрики.

Първи период: Като орган на окръжния съвет, вестникът дава информация за заседанията и взетите решения на обсъжданите въпроси. Печата окръжни разпоредби, нареждания и обяви. Материалите са разделени в няколко рубрики: „Окръжни и областни новини“; „Стопански отдел“ – критикува консерватизма и изостаналостта в икономическо и обществено отношение; „Книжовност“; „Разни новини“ – криминални произшествия от областта и окръга; „Външен отдел“ – новини, препечатвани от чужди и български централни вестници. „Съветник“ дава предимно стара информация от Букурещ, Рим, Лондон и Цариград.

Още от брой 1 се въвеждат подлистниците – за метеорологичните въпроси. Вестникът поддържа умеренолибералната партия. В брой 39 е публикуван за първи път фейлетон. В него обект на критика са анонимните крадци – чиновници, и е подписан с псевдонима „Наблюдател“.

Втори период: Период на разцвет на Стамболовия режим. Засилва се първоначалното натрупване на капитали в областта. Открити са 47 фабрики, от които 8 са текстилни, 28 – спиртни, 10 – тютюневи и една фабрика за бира. Постепенно „Съветник“ става насърчител на новото капиталистическо развитие. Той се превръща в котериен и партизанстващ чисто икономически вестник. Поради това Окръжният съвет спира издаването му на 15 септември 1890 г. Решението е да излиза до края на годината, заради абонатите, но да не помества политически статии. Последния брой на в. „Съветник“ излиза на 15 декември 1890 г.

Първият хумористичен вестник в областта – „Смешлю“, излиза от 8 септември 1882 г. до 20 юни 1885 г. (156 броя общо). Печатарят Иван Дочков, ученик на Петко Славейков, организира издаването му в печатница „Българско знаме“ по подобие на в. „Гайда“. Главен редактор на вестника е Георги Гочев, наречен Георги Гайдарят. В оформлението на заглавието на в. „Смешлю“ е използвана за първи път илюстрация. Тя представлява гравюра на глашатай с барабан. На този фон е написано заглавието с ръкописни букви, а вляво от него е набран текст: „вестник „Смешлю“ се смее всяка събота“. Цената му е 2 нови рубли.

Програма:

„В нашата програма освен правдата, истината, изкореняване на лошите навици и злоупотреба и доброволната лепта от джоба на нашите абонати друга помощ, друг извор, другий кокал ние нямаме, затова и целта ни е да се обедим за подобряване на нашата честита бъднина.“

Вестник „Смешлю“ се опитва да дава либерално-демократичен нюанс на своята политическа линия, но тя не се спазва постоянно и последователно във всички броеве. Понякога еднакво строго напада и консерватори, и либерали – дава вид, че е независим, апологически вестник. Редакторите си служат с много разнообразни рубрики: „Дописки на Смешля“ – с кратки и сатирични бележки се описват административни и политически нередности; „Политика“ – разглежда хумористично-сатирични отзиви за външнополитически събития; „Пресни новини“ – хроникрат се премествания и назначения в областта; „Телеграми“ – критични бележки от цялата страна; „Тайна коренспонденция на Смешля“ – описва политическия живот на княжеството. Вестникът включва още духовити статии, стихотворения, епиграми, афоризми, фейлетони, кратки вицове и други.

Тези няколко вестника поставят началото на развитието на периодичния печат в Сливенския окръг. Те са последвани от много други вестници и списания, които заслужават да им бъде обърнато по-специално внимание. Това са:

- в. „Работник“ – за земеделие, индустрия и домашна икономия. Излиза от април 1885 до 6 август 1885 г. Негов редактор е К. Желязков. Излиза в печатница „Българско знаме“ в 8 страници;
- „Избирателна борба“ – излиза от 28 юни 1890 г. Защишава едрата сливенска индустриално-търговска и лихварска буржоазия. В него се поместени предизборната платформа на Александър Стамболийски и агитационни материали. Вестникът излиза в 3 броя по 2 страници;
- в. „Народно знаме“ – издава го Окръжното либерално бюро – орган на Либералната партия. Негов редактор е Д. Дулчев. Излиза от 4 до 9 април 1894 г.;

- в. „Сиромашки защитник“ – вестник за еснафи селяни и работници с редактор Ал. Райнов. Излиза през 1894 – 1895 г.;
 - в. „Орало“. Излиза от 1894 – 1914 г. Изданието е за земеделие и поминък, негов редактор е Янко Забунов;
 - в. „Тракия“ – политически и обществен. Излиза от 1913 до 1914 г. с редактор Ефс. Саваджиян.
- Някои от първите списания в град Сливен са:
- сп. „Разсъмване“. Излиза през 1892 и 1893 г. с редактор Георги Стаматов;
 - сп. „Здравословие“. Издавано от Георги Миркович в печатница „Българско знаме“ от 1893 до 1896 г.;
 - сп. „Нова светлина“. Негов редактор е Георги Мирковия. Печата се в печатница „Българско знаме“ от 1891 до 1896 г.;
 - сп. „Вигелина“. Посветено на душата, ума и сърцето. Негов редактор е Г. Бъчваров. Излиза от 1902 до 1910 г.

Други вестници и списания до 1944 г.:

- в. „Република“ – от 1899 до 1902 г.;
- сп. „Мисионер“ – с религиозен характер. Православно списание. Негов редактор е Арабаджиев;
- в. „Сливен“ – излиза от 4 януари 1894 до 16 октомври 1901 г. с редактор Петър Папанчев (автор на т. нар. Папанчева прибавка на Закона за печата от 1887 г.);
- в. „Сливенска поща“ – утринен вестник за информация, стопанство и култура. Негов редактор е Димитър Тодоров. Вестникът излиза от 25 ноември 1929 г. до 21 юли 1934 г.;
- в. „Сливенски общински вестник“ – издание на сливенското градско общинско управление. Издава се от 1913 до 1926 г.;
- в. „Дума“ – издава се през 1922 г.;
- в. „Борба“ – издание от 1908 до 1912 г. и от 1926 до 1927 г.;
- в. „Радикал“ – 1913 – 1944 г. Негов редактор е Парлапанов. Вестникът е започнат от група инвалиди в защита на интересите на пострадалите от войните. Той е с променлива политическа

линия. Продължителното си излизане дължи на сливенските фабриканти;

- сп. „Правда“ – излиза от 1913 – 1944 г.;
- сп. „Балканско ехо“ – само през 1928 г.;
- в. „Световни новини“ – само през 1931 г.;
- в. „Народен глас“ – издание в периода 1932 – 1934 г.;
- в. „Изток“ – през 1934 – 1935 г.;
- сп. „Сините камъни“ – само през 1939 г.
- сп. „Наш живот“ – през 1944 г. и други.

Културната история определя Българското възраждане като закъснял в сравнение с Ренесанса процес. Това се обуславя от изолираността на Европейския югоизток, изостаналостта на икономиката и деспотичността на османите като държавност и религия. През първото десетилетие след Освобождението започва изграждането на печатна база на родна земя. Тя е необходима за новата администрация и просветата. В условията на икономически трудности издателите противопоставят амбиция и воля за издигане на книжовността и утвърждаване на демократична традиция. Журналистиката се явява ефикасен начин за осъществяването на тези цели. Сливенският край, както и останалите части на страната, успява да организира своя печатна база и да реализира важни за историческото време периодични издания, с което дава своя принос в цялостното развитие на българската журналистика.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Андреев, Борис.** Начало, развитие и възход на българския печат. Т. 1. С., 1946.
2. **Боршуков, Георги.** История на българската журналистика. Т. 2. С., 1986.
3. **Иванчев, Д.** Български периодичен печат 1844 – 1944 г. Т. 1-3. С., 1962, 1966, 1969.
4. **Луков, Георги.** Страници из историята на местния печат. Сливен, Библиотека „Сливенско дело“, 1967.
5. **Табаков, Симеон.** История на град Сливен. Т. 2. С., 1986.